

José Antonio Goñi

**LES DIVERSES ESSLÉSIES I
COMUNITATS CRISTIANES**
Gènesi i desenvolupament històric

EMAÚS 121

José Antonio Goñi

Les diverses Esglésies
i comunitats
cristianes

gènesi i desenvolupament històric

Col·lecció Emaús 121
Centre de Pastoral Litúrgica

De l'única Església a la diversitat d'Esglésies

Els apòstols, fidels al mandat de Jesús, anaren per tot el món anunciant l'Evangelí. Així, progressivament, el cristianisme s'anà estenent per l'Imperi Romà. De manera que, en poc temps, ja hi havia comunitats cristianes en les seves principals ciutats, inclosa la seva capital, i també més enllà de les fronteres de l'Imperi.

Cadascuna d'aquestes Esglésies vivia sota el govern d'un bisbe en comunió amb la resta d'Esglésies. Els seus problemes eren resolts en reunions amb els bisbes d'un territori, reunions anomenades “sínodes”, o de tots els bisbes de l'Església universal, aleshores denominades “Concilis”.

Determinades Esglésies, pel seu significat apostòlic o per la seva importància política o per la fama dels seus bisbes, ocupaven un lloc principal. Així van néixer les Esglésies metropolitanes, que eren punt de referència de diverses Esglésies. N'adquiriren rellevància algunes seves que es constituïren com a caps i així van néixer els patriarcats: Alexandria, Antioquia i Roma van ser les primeres Esglésies a constituir-se com a unitats eclesials autònomes; poc després s'hi afegirien Constantinoble i Jerusalem. I en els segles posteriors anà augmentant el

nombre de patriarcats segons creixia l'Església. Ultra les fronteres de l'Imperi hi havia esglésies independents, el bisbe de les quals duia el títol de *katholikós*.

1. Les primeres comunitats cristianes

1.1. *L'Església a Roma*

Els cristians arribaren a Roma en els inicis del cristianisme. L'apòstol Pere, que inicialment hauria governat l'Església d'Antioquia, passà a la capital de l'Imperi, on romangué com a cap de la comunitat romana fins al seu martiri l'any 64. La seu romana aviat fou reconeguda com a patriarcat i, més tard, el seu patriarca fou constituït com a màxima autoritat de l'Església catòlica, rebent el nom de papa.

1.2. *L'Església a Jerusalem*

Jerusalem, capital del poble jueu, fou testimoni dels principals esdeveniments de la vida de Crist, destacant la seva passió, mort, sepultura, resurrecció i ascensió. Jerusalem és considerada com «l'Església mare», on es va constituir la primera comunitat cristiana i des d'on sortí la predicació apostòlica. Al davant de la primera comunitat cristiana hi va haver l'apòstol Jaume el Menor fins al seu martiri l'any 62. Aquesta Església, tot i la seva importància, depengué inicialment de la metròpoli de Cesarea, que era sota la jurisdicció de la d'Antioquia. Fou a mitjan segle v quan Jerusalem assolí el rang de patriarcat.

1.3. L'Església a Antioquia

Cap a Antioquia foren enviats Pau i Bernabé, i aquí establí l'apòstol sant Pere la seva primera residència, i va ser al davant de la comunitat fins que va passar a Roma. A més, no hem d'oblidar que els deixebles de Crist van ser anomenats «cristians» per primera vegada en aquest lloc. També és cèlebre aquesta ciutat per l'incident entre Pere i Pau, que va posar fi a la obligatorietat de la circumcisió per als cristians provinents de la gentilitat. Antioquia fou un dels primers patriarcats en l'organització administrativa de l'Església per la seva rellevància civil, ja que era capital de Síria i cap d'aquesta regió oriental de l'Imperi romà.

1.4. L'Església a Constantinoble

Segons la tradició, l'apòstol Andreu hauria predicat a Bizanci i hi hauria fundat una comunitat en el segle I. Aquesta Església formava part de la diòcesi d'Heraklea, Tràcia. L'any 330 Constantí traslladà la capital de l'Imperi de Roma a Bizanci, canviant-li el nom pel de Constantinoble, creant la «Nova Roma». Amb el nou estatus de capital imperial, l'Església de Constantinoble creixé en importància fins al punt d'ocupar el segon lloc entre les seus de l'Església, rere el bisbe de Roma, segons sentencià el Concili I de Constantinoble (381). La tradició bizantina s'estengué entre els pobles del nord de l'Imperi romà oriental. D'ençà l'any 50 es començà a anomenar «ecumènic» el patriarca de Constantinoble.

1.5. L'Església a Egipte

L'origen de la comunitat cristiana d'Alexandria és obscur, tot i que se suposa que el cristianisme hi arribà aviat. En un document de l'emperador Adrià de l'any 131 se la descriu com una Església pròspera i cap de les Esglésies veïnes. La tradició, segons Eusebi, atribueix l'origen de l'Església alexandrina a sant Marc, deixeble de l'apòstol sant Pere, qui després d'haver escrit el seu evangeli a Roma s'hauria traslladat a Egipte. La seu d'Alexandria fou un dels patriarcats inicials del cristianisme.

1.6. L'Església a Etiòpia

Tot i que en els Fets dels Apòstols es narra la conversió del ministre de la reina etiòpica, la tradició atribueix la cristianització d'Etiòpia a sant Bartomeu i a sant Mateu. Amb tot, el primer evangelitzador dels etiòps fou sant Frumenci (300-380), que havia estat ordenat bisbe per sant Atanasi d'Alexandria. Ell, amb altres missioners vinguts des d'Egipte, van fer que a mitjan segle IV molts es convertissin a la fe, inclòs el rei i la seva família. El cristianisme n'arribà a ser la religió oficial, encara que seguiren existint nombrosos pagans. L'Església d'Etiòpia depenia del patriarcat d'Alexandria.

1.7. L'Església a Eritrea

L'origen dels cristians a Eritrea es remunta als primers segles i el seu destí va estar molt lligat a l'Església etiòpica. L'Església d'Eritrea depenia del patriarcat d'Alexandria.

1.8. L'Església a Assíria

No se sap exactament quan s'establí el cristianisme per primera vegada a Mesopotàmia. La tradició afirma que l'Església assíria fou fundada per l'apòstol sant Tomàs, i particularment en remet l'origen a la predicació d'uns deixebles d'aquest apòstol, Mari i Addai, havent estat aquest darrer un dels 72 deixebles enviats per Jesús (cf. Lluc 10,21). El que sí sembla cert és que l'evangelització de la regió es féu a partir del centre cristià siri d'Edesa, i que a Selèucia-Ctesifont s'hi havia establert una presència cristiana ja a mitjan segle II. Edesa pertanyia eclesiàsticament a Antioquia, tot i que els llaços d'unió no foren mai gaire estrets.

1.9. L'Església a la Índia

Segons la tradició l'apòstol sant Tomàs hauria arribat a l'Índia l'any 52, i durant 20 anys hauria convertit a la fe cristiana varies famílies, fundant set comunitats. Sabem que al segle III els cristians de la regió malabar (actualment l'estat indi de Kerala) mantenien relacions comercials amb l'Imperi persa. Aquesta Església depenia de l'Església de Selèucia-Ctesifont.

1.10. L'Església a Armènia

La tradició remunta la conversió d'Armènia a la predicació dels apòstols sant Bartomeu i sant Judes Tadeu. Ara bé, la figura evangelitzadora nacional fou sant Gregori l'Il·luminador, que assolí de convertir el rei armeni a principi del segle IV. Amb la conversió del rei, aquest país fou el primer que adoptà el cristianisme com a religió d'estat (tal vegada abans de l'edicte de Milà del 313

i, amb certesa, abans de la proclamació del cristianisme com a religió oficial de l'Imperi romà l'any 380 per Teodosi). Donat que Gregori fou ordenat bisbe pel bisbe de Cesarea de Capadòcia, l'Església armènia depengué d'aquesta ciutat fins que, a inicis del segle v s'independitzà fixant la seva seu episcopal a Astisat, primer i, més tard, a Etchmiadzin.

2. La divisió de l'Església

Totes les Esglésies mantingueren la comunió fins a començaments del segle v, després de les determinacions dogmàtiques del Concili d'Efes (431). A partir d'aleshores començà la divisió de l'única Església en una diversitat d'Esglésies. Vegem històricament com es produí aquest procés

2.1. *Esglésies anticalcedonianes*

Nestori, patriarca de Constantinoble a començament del segle iv, defensava la integritat de la naturalesa humana en Crist fins a tal punt que, si la naturalesa humana i la divina de Crist eren absolutament completes, aquestes formaven dues persones distintes que, com a molt, es podien trobar unides accidentalment. Per això, segons ell, la Verge Maria no podia ser anomenada «Mare de Déu» sinó només «Mare del Crist», és a dir, de la naturalesa humana de Crist o, en la mentalitat nestoriana, de la persona humana de Crist. La Verge hauria donat a llum, per tant, només l'home on hauria habitat el Verb, el Fill de Déu. Aquest plantejament fou condemnat en el Concili d'Efes (431), essent sant Ciril d'Alexandria el seu principal opositor, i els partidaris

de Nestori es refugiaren a Edesa, donant oficialitat a la separació de la comunió de la resta de l'Església i sorgint l'*Església apostòlica i catòlica assíria de l'Orient*, anomenats nestorians, encara que aquest nom no els agrada.

Tanmateix la condemna d'aquesta heretgia en el Concili d'Efes (431) no resolgué el problema. Alguns dels adversaris de Nestori, encapçalats pel monjo Eutiques, dugueren a l'extrem la seva refutació donant lloc a una nova heretgia, el monofisisme, que sostenia que la naturalesa divina del Salvador hauria absorbit la seva naturalesa humana en l'encarnació, de tal manera que no hi subsistiria més que una sola naturalesa, la divina. Així, doncs, Crist era vertaderament Déu, però no perfectament home. El Concili de Calcedònia (451) condemnà el monofisisme i novament Nestori, i afirmà que en Crist hi ha dues naturaleses inconfusibles –humana i divina– que conserven inalterades totes les seves propietats i estan unides en la seva única persona. Els monofisites, millor dit anticalcedonians, originaren algunes Esglésies orientals, donant lloc a una jerarquia paral·lela a Antioquia, Alexandria i Armènia enfront a l'Església oficial, anomenada també *melkita*, és a dir, «partidària de l'emperador» (*melek* significa, en siríac, rei o emperador), ja que era l'emperador qui convocava els Concilis. A l'Església antioquena sorgiren el *Patriarcat ortodox siri d'Antioquia i tot l'Orient* i les *Esglésies síries ortodoxes malankars*. Dels anticalcedonians d'Egipte van néixer l'*Església copta ortodoxa*, l'*Església ortodoxa tewahedo etiòpica* i l'*Església eritrea tewahedo ortodoxa*. A Armènia romangué l'*Església apostòlica armènia*.

Aquestes sis esglésies anticalcedonianes, o precalcedonianes, junt amb l'Església apostòlica i catòlica assíria d'Orient, són anomenades *Esglésies apostòliques d'Orient* o *Antigues Esglésies d'Orient*. Trobem pràcticament a cada Església branques fidels a la fe calcedoniana, unes catòliques i d'altres ortodoxes. Així, en la tradició antioquena trobem el *Patriarcat grec ortodox d'Antioquia i tot Orient*, l'*Església caldea catòlica*, l'*Església catòlica siro-malabar*, l'*Església siro catòlica* i l'*Església catòlica siro-malankar*; a més, en la tradició antioquena sempre es mantingué catòlica l'*Església catòlica maronita*. A Egipte hi ha el *Patriarcat grec ortodox d'Alexandria i tota Àfrica*, l'*Església copta catòlica* i l'*Església etiòpica catòlica*. De l'Església apostòlica armènia se n'escindí l'*Església armènia catòlica*.

2.2. Església ortodoxa

En el Concili de Calcedònia (451) s'adverteix la tensió existent entre Roma, el primer patriarcat de tots i únic a Occident, i Constantinoble, el primer patriarcat d'Orient. A partir d'aleshores i per qüestions disciplinàries i litúrgiques, i no dogmàtiques, es va creant una atmosfera d'incomprensió entre ambdós que culminarà amb la seva separació oficial l'any 1054, any en què el món cristià es dividí entre llatí i bizantí, catòlic i ortodox. Tanmateix, fins a l'època de les croades no hi ha consciència de cisma. Sobretot fou a la quarta croada (1202-1204), quan fou saquejada Constantinoble i erigit el patriarcat llatí de Jerusalem, quan la resta de patriarcats orientals es vincularen a Constantinoble.

Actualment trobem les següents quinze Esglésies ortodoxes autocèfales: *Patriarcat ecumènic de Constantino-*

ble, Patriarcat grec ortodox d'Alexandria i tota Àfrica, Patriarcat grec ortodox d'Antioquia i tot Orient, Patriarcat grec ortodox de Jerusalem, Patriarcat de Moscou, Patriarcat de Sèrbia, Patriarcat de Romania, Patriarcat de Bulgària, Patriarcat de Geòrgia, Església Ortodoxa de Xipre, Església ortodoxa de Grècia, Església ortodoxa de Polònia, Església ortodoxa d'Albània, Església ortodoxa de Txèquia i Eslovàquia i Església ortodoxa a Amèrica. Quatre són les Esglésies ortodoxes autònomes: Església ortodoxa del mont Sinaí, Església ortodoxa de Finlàndia, Església ortodoxa de Japó i Església ortodoxa de Xina.

L'Església catòlica compta amb les següents Esglésies orientals catòliques de tradició bizantina: *l'Església greco-catòlica melkita, l'Església greco-catòlica ucraïnesa, l'Església greco-catòlica romana, l'Església greco-catòlica eslovaca, l'Església greco-catòlica búlgara, l'Església greco-catòlica grega, l'Església greco-catòlica hongaresa, l'Església greco-catòlica italo-albanesa, l'Església greco-catòlica rutena, l'Església greco-catòlica croata, l'Església greco-catòlica de Macedònia, l'Església greco-catòlica albanesa, l'Església greco-catòlica bielorussa, l'Església greco-catòlica russa, l'Església greco-catòlica georgiana i els ordinariats llatins per a fidels catòlics orientals.*

2.3. Reforma protestant

El segle XVI significà, en la història del cristianisme, una nova divisió. Vàries reformes eclesiàstiques iniciades per teòlegs de l'Església, no per la jerarquia, dugueren diversos grups cristians a perdre la comunió amb l'Església romana. Així naixeren les *Esglésies evangèliques luteranes*, amb el punt d'arrencada situat en Martí Lu-

ter (1483-1546), i les *Esglésies reformades* o calvinistes, seguidores dels plantejaments teològics i disciplinars de Joan Calví (1509-1564).

2.4. *Església anglicana*

També en el segle XVI, i arran dels enfrontaments entre el papa i el rei Enric VIII d'Anglaterra a causa de l'intent de divorci d'aquest amb la seva esposa, tingué el seu origen l'*Església anglicana*.

2.5. *Església d'Utrecht*

Dos segles després, en el segle XVIII, es produí una nova escissió en l'Església catòlica, encara que sense molta transcendència: alguns cristians holandesos rebutjaren la butlla *Unigenitus* (1713) del papa Climent XI, formant l'*Església d'Utrecht*.

2.6. *Església veterocatòlica*

Segle i mig després, el rebuig per part d'alguns catòlics el dogma de la infal·libilitat papal del Concili Vaticà I (1870) féu que vàries comunitats cristianes centreeuropees se separessin de la comunió romana i s'uniren a l'Església holandesa d'Utrecht, anomenant-se *Església veterocatòlica*.